

ARTICULUS SECUNDUS

De schola ontologica.

In duas sectas dispesci potest hæc schola: prima completitur philosophos illos, qui, rerum ideas in nobis præexistere sive animæ *innatas* esse, docent; secunda illos, qui idearum et cognitionis intellectualis originem ex ipso Deo immediate repetunt. Unde sit

§ I

Expenditur systema idearum innatarum.

A prima itaque secta exordientes, primus occurrit universi Ontologismi auctor et parens

A) *Plato*: qui, posteaquam adfirmavit, 1.º humanas animas ante corpora præextitisse ac ob scelus, nescio quod, in corpora humana esse detrusas, consequenter docuit, eas singulas, dum singulis uniuntur corporibus, secum ferre ideas rerum, quas in priori illo statu obtinebant.

2.º Hujusmodi ideas ex unione et propter unionem cum corpore quasi consopitas evadere, rursus tamen in mente apparere et evigilari, dum objecta, quæ illis respondent, sensibus percipiuntur.

3.º Sensuum ergo perceptio ac sensibiles repræsentationes, apud Platonem, non causæ, sed occasiones tantum existunt cognitionis intellectualis; atque hæc intellectualis cognitio, non acquisitione idearum vel notionum, sed sola reminiscencia continetur.

Ad Platonis theoriam idealogicam quam maxime accedit

B) *Leibnitz*: apud quem 1.º anima secum concreatam et ingenitam fert ideam totius universi, ac proinde repræsentationem et perceptionem saltem confusam omnium, quæ

universo continentur, sive, ut ipsemet ait, Deus contulit animæ in creatione «ideas confusas et involutas omnium objectorum universi».

2.º Hujusmodi ideæ confusæ et involutæ distinctæ evadunt, explicantur et evolvuntur, quatenus objecta externa mutationes producunt in corpore, cui anima conjuncta manet. Unde in hoc systemate, non secus ac in systemate Platonis, ideæ et notiones rerum in anima præexistunt, et sensus sensibiliaque sunt meræ occasiones cognitionis intellectualis.

C) *Bonald*: Hujus systema, quod *traditionalismus* vel *exteriorismus* audit, hisce continetur:

1.º Hominis anima ab initio secum fert, si non omnes, at certe quasdam ideas vel notiones, quibus continentur præcipuæ veritates metaphysicæ et morales, ut Dei existentia, animæ libertas, immortalitas, vita futura, etc.

2.º Notiones hujusmodi in mente delitescent et quasi informes et obtenebratæ manent, donec ope sermonis externi fœcundatæ et illustratæ apparent, evolvuntur, perspicuitatem ac distinctionem acquirunt.

3.º Jam vero humanus sermo, quo hujusmodi mirabilia producuntur, ab homine adinveniri nequit, sed a solo Deo.

4.º Ergo nobiliores ac fundamentales ideas, tum morales, tum metaphysicas, a Deo cum anima præaccipimus, ac per societatem humanam et ope verborum fœcundantur et evolvuntur.

THESIS

Systema idearum innatarum, sive Platonis, sive Leibnitz, sive Bonald, rejiciendum est.

Prob. quoad singulas partes. Systema platonium rejiciendum est: 1.º quia totum, quantum est, innititur præexistentiæ animarum ante corpora, et detrusione earundem in humanum corpus propter scelus admissum. Quis autem hic

non videt hypothesim pure gratuitam, nullo solido, immo nec verisimili fundamento suffultam?

2.º Quia, ut merito docet D. Tomas, nulla sufficiens ratio assignari posset unionis animæ cum corpore: quinimmo hæc unio non solum non esset naturalis, sed esset contra naturam; quandoquidem per eam impedimentum maximum præstaretur cognitioni intellectuali, quæ nobilissima est hominis operatio et perfectio.

Prob. 2.º thesis quoad systema leibnitzianum. Nam 1.º eadem offendit pericula et incommoda ac systema Platonis, cum quo omnino congruit et prorsus assimilatur in ratione hypothesis gratuitæ, quæ nullo solido fundamento nitatur. Quod adeo verum est, ut ipsemet Leibnitz eam theoriam *lusum* appellarit. «*Neque enim Philosophorum est, subdit de hac sua theoria idearum scribens, rem serio semper agere, qui in fingendis hypothesis ingenii sui vires experiuntur*».

2.º Non secus ac theoria Platonis, nullum verum influxum nexumve realem agnoscit inter sensibilem ordinem et intelligibilem; quod, ut dixi, internæ experientiæ adversatur, et quodammodo etiam externæ, qua videmus et scimus, eum, qui aliquo sensu caret, privari idcirco scientia omni, quæ ad ejusdem phænomena et objecta refertur, ut videre licet in cæco a nativitate, qui scientiam nullam sive ideam coloris et lucis acquirere potest. Quod si dicatur, ideas lucis et coloris præexistere quidem in mente cæci a nativitate, sed manere *involutas et confusas*, quia ipsarum objecta mutationes non producant in corpore, quibus determinetur ipsarum evolutio et distinctio, infero ego 1.º: ergo objectorum actio in sensus sensiliaque phænomena ad evolutionem idearum vere concurrunt. Infero 2.º: ergo idea ordinis, veritatis, vel saltem angelorum, Dei, cum aliis hujusmodi, nunquam distinctæ evadent, cum indubium sit, objecta hujusmodi nihil in sensus agere, nec *mutationes producere in eo corpore, quod animæ est conjunctum*, prout requirit Leibnitz ad evolutionem et distinctionem idearum in anima præexistentium.

Prob. 3.º quoad systema Bonald. Systema hocce, ut ex dictis facile dignoscitur, totum ferme innititur huic hypothesi, humanum nempe sermonem ideas sive notiones objectorum in mente nostra gignere, vel saltem evolvere et quasi ad actum secundum reducere; atqui falsum est, humanum sermonem ideas gignere in audientium animis; ergo...

Prob. min. Humanus sermo ideas si in mente gignit, vel id efficit, dum verba prolata intelliguntur, vel dum non intelliguntur; atqui neutrum verificatur; ergo... Minor quoad primam partem ex eo aperte constat, quod verba, dum ore proferuntur, is solum capit et intelligit, qui scit, ea tale vel tale objectum significare. Id vero scire nequit, nisi quatenus aliquam notionem istiusmodi objecti præhabeat; nam, si nullam ejus habet notitiam, quomodo sciet, verba prolata ad ipsum referri ipsumve significare? Ergo, dum verbi significatio intelligitur, humanus sermo ideas vel notiones objecti in audientium mente non gignit, sed supponit. Altera minoris pars apertissime etiam constat quotidiana experientia, qua videmus, verba ejus, qui peregrino ore loquitur, nullam in audientium animis gignere vel excitare ideam objectorum, de quibus ille loquitur; ut, si quis coram me verba arabica objectum determinatum significantia ore proferat, non idcirco illius objecti ideam in mente mea gignet nec excitabit, cum ignorem penitus, talia verba ad hoc objectum referri. Ergo, etiam dum verba non intelliguntur, humanus sermo ideas vel notiones objectorum gignere aut excitare nequit.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º Existunt in mente nostra ideæ universales, ut idea boni, ordinis, justitiæ, substantiæ, etc.; atque hujusmodi ideæ a sensibus proficisci nequeunt, cum illi ad singularia tantum ferantur; ergo hujusmodi saltem ideas innatas agnoscere oportet.

Resp. dist. min. A sensibus non proficiscuntur *immedia-*

te, conc.; *mediate*, neg. Profecto sensus, cujus perceptio ad singulare et concretum objectum semper fertur, non solum præfatas ideas, sed nec alias minus universales attingere valet, cum universale sit extra sensibilis facultatis objectum. At vero præfatæ et aliæ ideæ universales a sensu proficisci possunt dici, non quod per sensus ingrediantur, nec ab illis et per illos efformentur aut percipiantur harum idearum objecta, prout universalia, sed quia sensus percipit rem, in qua vere et realiter inveniuntur perfectiones seu realitates objectivæ per has ideas repræsentatæ.

Obj. 2.º Existunt in mente quædam principia, quæ sunt naturaliter cognita, ut illa: *impossibile est, idem simul esse et non esse; bonum est faciendum, malum est vitandum*, cum aliis similibus; atqui hæc principia nequeunt esse naturaliter cognita, nisi ideæ, quibus constant, per naturam insint, ac proinde sint innatæ; ergo...

Resp. dist. maj. Existunt, etc.; cognita naturaliter, id est, *quæ, a mente semel in actu posita, statim et quasi spontaneo motu agnoscuntur*, conc.; id est, *per solam naturam, quasi mens in se præhabeat ideas, quibus constant hujusmodi principia*, neg. Cum dicitur, prima scientiarum principia, quæ continent veritates necessarias, immutabiles, æternas et immediate evidentes, esse *naturaliter nota*, vel *per naturam menti impressa*, non ita id accipiendum est, quasi homo per ipsam naturam et ex sola animæ creatione secum actu habeat hæc principia, nec ipsas ideas, quibus constat; sed tantum innuitur, quod intellectus hominis, quia est et quatenus est participatio luminis increati, et, ut habet D. Thomas, *impressio rationum æternarum, similitudo increatæ Veritatis*, continet *virtute et implicite* ideas, quibus constant præfata principia. Dico autem, quod continet *virtute*, non præcise quia eas abstrahere potest ex sensibilibus, notionesque objectivas earumdem percipere, id namque etiam congruit reliquis ideis et notionibus inferioris ordinis et universalitatis; sed quia hujusmodi ideæ, ex. gr., entis, boni, mali, etc., ex ipsa sua natura et universalitate, qua materialia et immaterialia, crea-

ta et increata, finita et infinita complectuntur, viciniore sunt ideis divinis vel rationibus æternis, quarum impressio et participatio est noster intellectus.

Atque ex hoc jam habes, quid sibi velit D. Thomas, dum in suis operibus passim hæc aut similia habet: «aliqua naturaliter cognoscimus¹ ut per se nota, ad quæ omnia alia examinamus»; «impressio quædam rationum æternarum² est in mente nostra, sicut sunt principia naturaliter cognita»; «a veritate intellectus divini exemplariter procedit in intellectum nostrum veritas primorum principiorum, secundum quam de omnibus judicamus»³; «notitiam primorum principiorum ei (menti) impressit (Deus), quæ sunt quædam seminaria scientiarum»⁴.

Præexistunt in nobis⁵ primæ conceptiones intellectus, quæ statim lumine intellectus agentis cognoscuntur per species a sensibilibus abstractas, sive sint complexa, ut dignitates, sive incompleta, sicut ratio entis, et unius, et hujusmodi, quæ statim intellectus apprehendit».

SCHOLIUM

Plato, Leibnitz, Bonald exhibent tres præcipuas phases, quibus systema idearum innatarum continetur. Reliqui philosophorum, qui hocce systema ex parte propugnarunt, sub aliquo ex tribus illis collocandi veniunt. Sic, ex. gr., ad Platonem referre oportet Cartesium, qui ideas innatas et ipse admittit; quamvis hic, ut sæpe alias, non satis sibi ipsi constans, postquam ideas innatas ab adventitiis et factitiis distinguit, subdit: «fortasse etiam omnes adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas». Sicut Cartesius ex hac

¹ *De Verit.*, q. 10.^a, art. 8.º

² *Ibid.*, q. 8.^a, art. 7.º

³ *Ibid.*, q. 1.^a, art. 4.º

⁴ *Ibid.*, q. 11.^a, art. 3.º

⁵ *Ibid.*, q. 11.^a, art. 1.º

parte Platoni affinis est, ita Wolff ad Leibnitz accedit, Beaufort et Lanmennis ad Bonald, cui etiam quadantenus affinis videtur Ubaghs cum schola Lovaniensi. Præter hos, memorandus Rosmini, qui, ideas innatas rejiciens, excipit tamen ideam entis possibilis, quam proprie innatam dicit.

§ II

Ontologismus proprie dictus expenditur.

A) Ad alteram ontologorum sectam jam progredimur, in qua primus occurrit Mallebranche, cujus idealogica theoria sic se habet:

1.º Hominum mens omnia in Deo videt; sed tamen quatuor existunt rationes seu modi videndi res, scilicet: per seipsas, per ipsarum ideas, per sensum intimum, per conjecturam.

2.º Atque Deum quidem per seipsum videmus, idque, ut ipse ait, *visu immediato et directo*: siquidem *ipse solus potest illuminare mentem per propriam substantiam*.

3.º Corpora vero mens percipit ac cognoscit per ipsorum ideas, quæ in Deo existunt.

4.º At mentem nostram et animam nec per seipsam, nec per ipsius ideam, sed per conscientiam vel sensum intimum cognoscimus; puras demum intelligentias solum per conjecturam.

Gioberti quoque in exponenda idearum origine scholæ ontologicæ adhæret.

1.º Duplicem, ut supra de ratione agentes innuimus, distinguit *Gioberti* cogitationem seu mentis manifestationem, quarum prima est immediata et directa, ob quam rem *intuitio* nuncupari potest; altera vero est mediata et reflexa, qua mens supra priorem redit, ipsius objectum quasi distinctius et perfectius penetrando, unde et *reflexio* apud ipsum nuncupatur.

2.º Cogitatio hæc reflexa exerceri nequit absque adjuto-

rio verborum, quæ proinde sunt instrumenta necessaria ad cognitionem scientificam constituendam et evolvendam.

3.º Prior vero cogitatio sive primitivus *intuitus* menti congenitus est, ejusque objectum est *Ideale-Reale*, id est, verum, absolutum et æternum, ac proinde Deus ipse.

4.º Porro, quoniam Ens absolutum, quod est perpetuo objectus *intuitus*, a mente attingitur prout in se est; necesse est, ut attingatur tamquam actu creans res finitas, a se distinctas. Ex quo consequitur, quod illa priori *intuitione*, quæ mentem perpetuo ab initio comitatur, tria simul attinguntur, videlicet: 1.º Ens absolutum et æternum, quod ex se et in seipso existit; 2.º libera creatio, qua extra exit ac aliis communicatur; 3.º res finitæ, quæ ex vi hujus creationis existentiam obtinent.

5.º Hæc autem tria in Deo ipso simul videmus et contemplamur, dum ejus actionem creatricem intuemur. Ergo hæc propositio: *Ens creat existentias*, est universæ scientiæ fundamentum ac synthesis, atque idealis formula, ad quam revocatur et qua continetur integra cognitio humana.

Schelling: merito etiam revocari potest ad hanc scholæ ontologicæ sectam; quandoquidem idearum et cognitionis humanæ originem ducit ex *intuitione divina*, non secus ac *Mallebranche* et *Gioberti*. Docet ille:

1.º Humanæ cognitionis realitatem non in subjecto, ut *Fichte* voluit, sed in objecto esse quærendam.

2.º Hoc autem objectum, quod simul est principium, unde omnis realitas emergit, est *Ens absolutum*, in quo subjectum et objectum, res et idea, existentia et cognitio, spiritus et materia unum idemque sunt.

3.º Ad hoc porro *absolutum Ens*, extra quod nihil aliud reale existit, et quod constituit unicam, veram et realem substantiam, assurgimus per quamdam *intuitionem intellectualem*, quæ primitiva est et transcendentalis in mente, quæque aciem conscientiæ fugit et antecedit.

THESIS

Systemata ontologica nunc exposita, sive intuitionis divinæ, erroribus periculisque scatent, ac prorsus sunt rejicienda. Probatur quoad singula.

1.° Si Deus a nobis videretur in seipso, *idque visu immediato et directo*, ut Mallebranche vult, beatis similes essemus: quia non *per speculum et in ænigmate*, sed *facie ad faciem* ipsum videremus, ut Augustinus cum Apostolo loquitur; præsertim cum Mallebranche fateatur, Deum menti *sese aperire* eamque *illuminare per propriam substantiam*. Id autem non tantum sensui communi, sed experientiæ et rationi adversatur; quandoquidem experimur, cognitionem, quam de Deo in hac vita adsequimur, valde imperfectam esse, et non per *immediatam et directam* intuitionem haberi, sed per discursum et ratiocinium a visibilibus hisce ad invisibilia Dei progrediendo. His adde, mentem nostram, quo ad superiora et invisibilia contemplanda magis elevatur, eo magis a sensibilibus abstrahi. Cum ergo Deus in se visus sit ultimus terminus, quo mens assurgere valet, ad ejusmodi visionem nonnisi per totalem a sensibilibus abstractionem et separationem, quæ post mortem erit, valet pertingere.

2.° Si corpora in Deo videremus, perfectissimam ipsorum notitiam et scientiam haberemus, quod ipsemet fatetur, dum scribit: «In Deo et per ideas a nobis conspiciuntur corpora cum suis proprietatibus; *atque hinc est, quod cognitio, quam de illis habemus, sit perfectissima*». Jam vero, corporum cognitionem valde imperfectam nobis adesse, nemo est, qui nesciat.

3.° Denique, ut alia omittam, systema hocce sibi non constat ac contradictionibus scatet: 1.° dum visionem corporum in Deo adstruit, rejiciendo simul visionem mentis vel animæ, cum tamen illa plus a Deo distent quam anima; 2.° dum, corporum visionem in Deo asserens, postea docet, nos de ipsorum existentia nonnisi per revelationem conscios

certo reddi posse; 3.° dum, postquam adseruit, cognitionem corporum in nobis *perfectissimam* esse, postea profitetur, difficile esse scire, num materia alia attributa habeat præter extensionem.

Gioberti systema æqualia vel majora offendit incommoda. Atque 1.° quidem, gratis omnino configitur primitiva illa *intuitio*, qua mens Deum, prout actu creat existentias seu res finitas, intuetur. Nam, si Gioberti ipse excipiatur, nemo hominum, quod ego sciam, istam intuitionem in conscientia vel per conscientiam percepit, nec minimum ejusdem vestigium invenit. Quinimmo ex conscientiæ testimonio potius demonstratur, nullam hujusmodi intuitionem existere.

2.° Ad pantheismum recta via pergit, saltem si auctoris verba, non mens, perpendantur. Ipse namque centies supponit et asserit, res creatas nullam intelligibilitatem in se habere. Cum ergo intelligibilitas rerum cum earumdem realitate unum idemque sit a parte rei, planum erit colligere, finitas existentias et creatas substantias omni realitate destitui; quandoquidem, ex Gioberti, omni destituuntur propriam intelligibilitate. Itaque, si indubium est, res eatenus cognosci, quatenus sunt; res, quæ in seipsis non habebunt id, quo intelligibiles reddantur, nec etiam in seipsis habebunt id, quo *realia entia* sint, ac proinde, non vera entia nec veræ et reales substantiæ, sed phænomena tantum et modificationes erunt Entis absoluti et unicæ substantiæ. Quæ periculosa pantheismi consecutio efflorescit quoque ex aliis auctoris verbis et sententiis, ac inter alia, dum, phænomenorum productionem *veram creationem* appellari posse, scribit et contendit. Dixi autem *si auctoris verba, non mens, perpendantur*; nam revera pantheismus a Gioberti mente et intentione penitus exulare videbitur cuicumque ejus opera perlegenti.

Rejiciendum similiter systema schellingianum: 1.° quia *intuitio* illa intellectualis, cui totum systema superstruitur et innititur, ipso Schelling concedente, operationem omnem conscientiæ antecedit, elabatur et fugit; ex quo necessario et evidenter consequitur, ipsam gratis confictam esse, ac inte-

grum proinde systema solum niti hypothesi omnino gratuita.

2.º Quia systema hocce idealogicum apertum crudumque pantheismum non involvit modo, sed exprimit et tuetur. Etenim, ut vidimus, nullam proprie dictam substantiam præter Deum admittit, qui etiam simul est Ens absolutum, in quo subjectum cogitans et objectum cogitatum, ordo realis et idealis, spiritus et materia unum idemque sunt.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º pro systemate mallebranchiano. Deus immediate conjungitur menti humanæ, ipsique intime præsens est; unde et D. Augustinus dicit, quod «inter mentem nostram et veritatem, id est, lucem interiorem, per quam illum intelligimus, nulla interposita creatura est»; ergo...

Resp. dist. ant. Deus, etc., *in ratione causæ efficientis*, conc.; *in ratione objecti*, neg. Deus igitur, quatenus causa efficiens, creans et semper conservans mentem nostram, ipsi immediate et per seipsum adest, sicut adest omni creaturæ, cui esse tribuit et conservat. Ast ad cognitionem determinandam requiritur præterea præsentia objectiva rei cognoscendæ, et non sufficit præsentia causalis, immo nec ipsa præsentia *entitativa*. Id videre licet in ipsa nostra mente, quæ, sibi ipsi intime præsens quoad essentiam et substantiam, seipsam tamen non percipit, donec superveniat præsentia objectiva, actu operando et reflectendo. Quod spectat Augustini verba, verum quidem est, inter mentem et Deum nullam interponi creaturam, quatenus nimirum ipsa mens est participatio quædam immediata intelligentiæ divinæ ac rationum sive idearum æternarum, quæ in Deo continentur. Ipsum enim lumen intellectuale, quod est in nobis, ait D. Thomas D. Augustino concinens ¹, nihil est aliud quam quædam participata similitudo luminis increati, in quo continentur rationes æternæ».

¹ 1.^a p., q. 84.^a, art. 5.º

Obj. 2.º Mente concipimus infinitum; sed nulla creata res infinitum repræsentare potest: ergo Deus, utpote infinitus, per seipsum solum repræsentatur ac cognoscitur.

Resp. dist. min. Nulla creata res, etc., *adæquate et perfecte*, conc.; *inadæquate et imperfecta ratione*, neg. Nos Deum cognoscere ut ens infinitum, indubium est; ex quo facto jam consequitur, ipsum aliqua ratione per finitam rem posse repræsentari. Etenim etiamsi daremus, nullam existere in mente ideam, qua Deus repræsentetur; proculdubio ipsa perceptio, qua Deum attingimus, ipsum repræsentat.

Obj. 3.º pro systemate Gioberti. Mentis operatio et ordo cognoscendi debent respondere realitati objectorum; atqui objecta cognita sic se habent, quod ipsorum realitas ex creatione procedit ac posterior est realitate Dei; ergo etiam cognitio incipere debet a Deo et creatione.

Resp. dist. maj. Debent respondere realitati objectorum *per conformitatem seu adæquationem cum ipsa*, conc.; *quoad modum et ordinem, quem dicunt ad existentiam*, neg. Verum quidem est, mentis cognitionem respondere debere ipsi realitati objectorum per adæquationem ad ipsa; namque eatenus quælibet cognitio vera erit, quatenus per ipsam et ex ipsa mens objecto cognito æqualis redditur, ipsum percipiendo, prout in seipso est. Quapropter egregie scripsit D. Thomas, veritatem mentis seu cognitionis in adæquatione intellectus cum re cognita positam esse. Ast vero minime necessum est, quod idem sit ordo vel processus mentis in cognoscendo et rerum in existendo. Quinimmo, ut in pluribus et generatim loquendo, potius dicendum esset, illud, quod ordine naturæ et existentiae posterius est, esse prius quoad cognitionis ordinem. Sic prius finita entia et creaturas quam Creatorem percipimus, si sensui intimo fides habeatur; sic prius phænomena quam substantiam, prius effectus quam ipsorum naturales causas percipimus.

Obj. 4.º cum eodem Gioberti. Si semel admittatur hocce systema, mirus concentus invenietur inter scientiam humanam et revelationem divinam, inter philosophiam ac Reli-